

Fecr Yayınları: 640

AİLE, HUKUKİ HAYAT VE ŞEYHÜLİSLÂM

-Osmanlı Aile Hukuku Üzerine 1001 Fetva-
(16.-18. Yüzyıllar)

Muharrem MİDİLLİ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Ocak 2023

ISBN: 978-625-8304-87-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

AİLE
HUKUKİ HAYAT
VE
ŞEYHÜLİSLÂM

-Osmanlı Aile Hukuku Üzerine 1001 Fetva-
(16.-18. Yüzyıllar)

Muharrem MİDİLLİ

Ankara 2023

Muharrem MİDİLLİ

Selçuk Üniversitesinde İlahiyat öğrenimi gördü (1999-2003). Marmara ve İstanbul Üniversitelerinin İslam hukuku programlarından yüksek lisans ve doktora dereceleri aldı. (2007, 2017) Sarıyer Vehbi Koç Vakfı Lisesinde öğretmen olarak çalıştı (2006-2012). ABD Columbia ve Princeton Üniversitelerinde misafir öğrenci ve araştırmacı olarak bulundu. (2014-2015, 2022) Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde başlayan öğretim üyeliği hâlen yeni ismiyle Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ-----	VII
GİRİŞ -----	1
OSMANLI ŞEYHÜLİSLÂMLARININ AİLE HUKUKU FETVALARINDA ZAMAN, MEKÂN, KİŞİLER VE OLAYLAR -----	1
BİRİNCİ BÖLÜM: EVLENME -----	63
Evlenme Akdinde İrade Beyanı-----	63
Evlenme Engelleri -----	66
Evlen(dir)me Ehliyeti/Yetkisi -----	74
Erkeğin Kadına Denkliği-----	89
Mehir-----	94
Nafaka-----	141
İKİNCİ BÖLÜM: BOŞA(N)MA -----	159
Sarih ve Kinayeli Boşama Lafızları -----	159
Boşama Hakkının Kadına Devredilmesi -----	164
Boşamanın Şarta Bağlanması -----	166
Bedel Karşılığı Boşanma-----	208
Kazâi Boşanma-----	225
İddet-----	230
Çocukların Bakım ve Terbiyesi-----	239
KAYNAKÇA -----	267
İNDEKS -----	271

ÖN SÖZ

Osmanlı ilmiyesinin en üst mevkiinde bulunan şeyhülislâm-
ların kendilerine sorulan şer'î hukuki sorulara verdiği cevaplar,
başka bir ifadeyle fetvalar hukuki hayatta meydana gelen mesele-
lerin mahiyeti yanında meri hukuk sisteminin bu meselelerin
halledilmesine yönelik resmi siyaseti hakkında da birinci elden
veri sunan tarihsel kaynaklar arasında yer alır. Osmanlı hukuku-
nun pratik meseleleri ve halledilme biçimleri hakkında bakılacak
asıl kaynak mahkeme sicilleridir. Fakat şeyhülislâm fetvalarının
mahkemeye intikal eden birçok davanın halledilmesine yardım
etmenin yanında hukuki sorunları kendi başına halletme işlevi
de vardır. Osmanlı hukukunun pratik meseleleri ve halledilme
biçimleri hakkında sadece mahkeme kararlarıyla yetinecek bir
araştırma, fetvanın yarı-yargısal uyumsuzluk giderici işlevini ih-
mal etmiş olacak ve eksik kalacaktır. Bu çalışma başta Osmanlı
aile hukuku olmak üzere sosyal bilimlerin muhtelif alanlarında
veri kaynağı olarak kullanılabilir birçoğu yazma hâlindeki
mecmualardan derlenmiş gerçek hukuki hayatı yansıtan 1001
şeyhülislâm fetvasının çeviri yazısını içermektedir. Derlenen
fetvalar şeyhülislâmlara bizzat yöneltilmiş olup gerçek hukuki
hayattan izler taşıyan zaman, mekân, kişi ve olay anlatımları
içeren meselelerle ilgilidir. Fetvalar daha önce tarafımdan hazır-
lanan “Müşahhas Meselelere Dair Osmanlı Aile Hukuku Fetva-
ları” (İstanbul: Klasik, 2021) isimli derlemede kullanılan fetva-
lardan seçilmiştir. Çalışmada 1503 yılında İstanbul müftülüğüne
tayin edilen Ali Cemâlî Efendi'den 1785-86 ve 1792-98 yıllarında
meşihat makamında bulunan Dürrîzâde Mehmed Arif
Efendi'ye kadar birçok şeyhülislâmın fetvasına yer verilmiştir.
Kabaca 16.-18. yüzyıllar Osmanlı şeyhülislâm fetvalarının önem-
li ölçüde ortaya çıkması, yerleşmesi, yaygınlaşması ve sonraki iftâ

faaliyetlerini derinden etkilemesi yönünden ayrı bir dönem olarak görülmelidir. Şeyhülislâm fetvalarına ilişkin şu ana kadar yapılmış olan literatür çalışmaları bu yaklaşımı desteklemektedir. Belirtilen yüzyıllarda meşihat makamında bulunan şeyhülislâmlara ve fetvalarının yer aldığı mecmualara ilişkin malumat için literatürdeki ilgili çalışmalara, özellikle Şükrü Özen'in kaynakçada zikredilen makalesine bakılabilir.

Çalışma bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte Osmanlı aile hukukuna ilişkin şeyhülislâm fetvalarının gerçek hayattaki izdüşümleri zaman, mekân, kişiler ve olaylar bağlamında ele alınmıştır. Birinci bölümde evlenme, ikinci bölümde talâkla ilgili meselelere yer verilmiştir. Aynı başlık altında yer alan fetvalar nispet edildikleri şeyhülislâmların vefat zamanlarına göre sıralanmıştır. Fetvalar zikredildikleri varak/sayfa numarasına göre dizilmiş ve ait oldukları şeyhülislâmlar/mecmular köşeli parantezler içinde varak/sayfa numaralarıyla birlikte verilmiştir. Aynı şeyhülislâma/mecmuaya ait müteakip fetvalar için sadece varak/sayfa numarası zikredilmiştir. Şeyhülislâmlara nispet edilen fetva mecmualarında sadece şeyhülislâm/mecmua ismi yazılmış, fetvaların başka bir kişi tarafından derlendiği veya aynı şeyhülislâma ait başka bir mecmuanın bulunduğu durumlarda parantez içine derleyen/mecmuanın ismi de eklenmiştir. Başında mes'ele kelimesi bulunmayan 563 fetvanın başına köşeli parantez içine [Mes'ele:] ifadesi ilave edilmiştir.

16.-18. yüzyıllarda görev yapan Osmanlı şeyhülislâmlarının gerçek hayatta meydana gelen aile hukuku meselelerine dair 1001 fetvasını içeren bu derleme TÜBİTAK Kariyer Geliştirme Programı (3501) kapsamında yürüttüğüm 119K818 numaralı proje çalışmalarından meydana getirilmiştir. Destekleri için TÜBİTAK'a teşekkür ederim.